

Юрій ДЗЕКУН,
*кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
романо-германської філології,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ РОЗМОВНО-
ПОБУТОВОЇ ЛЕКСИКИ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ: НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ «СВЯТО ОСТАННЬОГО МЛИВА» ФЕОДОСІЯ РОГОВОГО**

Феодосій Роговий, за фахом – учитель німецької мови, за покликанням – митець слова, залишив по собі самотню прозу. Самотність її, уважаємо ми, визначили багато чинників, з-поміж яких і мова (особливо мова!). Для прозаїка-ювіляра мова – то основа буття, найплodючіший ґрунт творчості.

Про мову романів Ф. Рогового образно й водночас аналітично сказали митці, літературознавці, читачі. Для прикладу: «Господи, яка у творах Феодосія Рогового божественна українська мова!» (Микола Малахута) [2]; «Та ніхто не може забрати у Рогового справжньої, не сколоченої краси української мови, якою написаний роман. Це воістину її розкриття й укорінення. Зі сторінок роману до нас повертаються слова нашого дитинства <...>» (Віталій Григор'єв) [1, с. 39].

Ми свідомі того, що написане українцем Феодосієм Роговим мусить прочитати світ. Для цього потрібні іномовні переклади прози видатного майстра-епіка. Так само розуміємо: перекласти оригінальну мовну структуру романів, передовсім «Свято останнього млива» [3], «чужою» мовою надзвичайно складно. Складно зберегти стиль автора, лінгвістичні і художні характеристики оригінального твору тощо.

І все-таки перекладати треба, оскільки однією з функцій перекладу є інформативна. Через переклади творів Ф. Рогового світ дізнається про Україну, її культуру, головню літературу; відчує силу національного художнього письма.

Під час приватного спілкування із Юрієм Роговим дізналися, що перекладів художньої прози його батька Феодосія Рогового на сьогодні немає (за винятком перекладу «Свята останнього млива» російською мовою). Таким чином наша спроба перекласти німецькою мовою окремі складники великого епічного полотна Ф. Рогового – перша.

Перекладаємо лише децицію з обсяжного роману «Свято останнього млива»: окремі зразки лексем розмовно-побутового стилю. Саме цей стиль – найприродніша форма мовної взаємодії, на якій базована повсякденна комунікація.

Слово для перекладу виділяємо курсивом, зазначаємо або його варіант українською літературною мовою, або тлумачення.

– *Незагребуций* (нежадібний). Німецькомовні варіанти: **nicht habgierig** – дослівно «нежадібний» (не схильний до жадібності); **uneigennützig** – «безкорисливий» (як характеристика людини, що не шукає вигоди для себе); **großzügig** – «щедрий» (як антонім до скупості); **genügsam** – «невибагливий, скромний» (про людину, якій потрібно небагато). Отже, найближчим до українського слова *незагребуций*, вжитого автором Феодосієм Роговим, буде німецькомовне **nicht habgierig**.

– *Крамна крашенина*. Український вислів «**крамна крашенина**» (тобто *фабричний одяг, куплений у крамниці*, часто з легким відтінком зневаги – на відміну від домашнього, саморобного одягу) німецькою можна передати кількома способами залежно від стилю та контексту.

Можливі варіанти:

- **gekaufte Kleidung** – дослівно *куплений одяг*;
- **Fabrikware** – *фабричний товар*, часто вживається з відтінком *масового виробництва*;
- **Ladenware** – *крамничний товар, магазинна продукція*;
- **billige Ladenkleidung** – *дешева крамнична одіж*; має дещо зневажливий відтінок;

Konfektionskleidung (нейтральне) – *готовий одяг фабричного виробництва* (протилежність «домашньому пошиттю» – *selbstgenähte Kleidung*).

Уважаємо, що найбільш приємливий переклад виразу **крамна крашенина** з роману Феодосія Рогового – **Ladenware** або **Konfektionskleidung**.

– *Гахкала*. Слово «**гахкала**» (*голосно стукала, гуркотіла, гриміла*) німецькою можна перекласти кількома способами, залежно від того, **що чи хто був** причиною шуму: людина, двері, молот тощо.

Ось відповідники:

– **poltern** – гуркотіти, гахкати (про гучні кроки, удари, шум у хаті):

– **donnern** – гриміти, гуркотіти (як грім або дуже сильний стукіт):

– **hämmern** – стукати молотком, бити (регулярно, сильно):

– **klopfen / pochen** – стукати (менш інтенсивно, але може мати відтінок настирливості).

У творі «Свято останнього млива» йдеться про те, що *гахкала* ляда, то адекватним відповідником буде німецька лексема **polterte**.

– *Помочи* (допомоги). Німецький переклад – Mithilfe.

– *Всячина* (усе, що завгодно; усе без розбору). Найближчий німецькомовний відповідник **das Allerlei** (усяке, різне, всяка всячина). *На столі лежала всяка всячина* – **Auf dem Tisch lag Allerlei**.

– *Шарахався* (несподівано, різко кидатися кудись). Слово «**шарахався**» німецькою має кілька відповідників – залежно від того, що саме підкреслено: **рух чи реакція на страх**:

– **zurückschrecken** – відсахнутися, відскочити зі страху:

– **zusammenzucken** – здригнутися, сіпнутися від переляку або раптового звуку;

– **auffahren** – різко підвестися або здригнутися від несподіванки:

– **weichen / ausweichen** – відступити, відхилитися (як уникнення зіткнення):

Відповідний до тексту Феодосія Рогового переклад – **schreckte zurück**.

– *Вдягачка*. Слово «**вдягачка**» (розмовне, народне; означає *одяг, убрання, те, в що вдягаються*) німецькою можна перекласти кількома способами, залежно від відтінку:

– **Kleidung** – основне нейтральне слово: *одяг, вбрання*.

– **Anziehsachen** – розмовне, більш побутове: *речі для носіння, одяг* (буквально «одягання»).

– **Klamotten** – розмовне, іноді з легко зневажливим або жартівливим тоном: *шмотки, одяг*.

Отже, переклад німецькою мовою слова *вдягачка*, який найповніше зближений з романом Феодосія Рогового, це **Anziehsachen**.

– *Невзаміту*. Слово «**невзаміту**» (тобто *непомітно, нишком, так, щоб ніхто не побачив чи не звернув уваги*) має кілька варіантів перекладу:

– **unbemerkt** – непомічено, непомітно (безпосередній переклад):

– **unauffällig** – непомітно, ненав'язливо (як характеристика поведінки чи вигляду);

– **heimlich** – нишком, потай (якщо є відтінок таємності):

Відповідно до роману «Свято останнього млива» слова *невзаміту* пропонуємо перекладати німецькою як **heimlich**.

– *Голінний*. Українське слово «**голінний**» (діалектне або розмовне) у значенні «**удатний, спритний, вдатний, меткий**» німецькою можна передати кількома способами:

– **geschickt** – спритний, умілий (уміє добре щось робити):

– **tüchtig** – вправний, енергійний, працьовитий:

– **gewandt** – управний меткий, з вигостреними манерами або швидкою реакцією (часто про поведінку, спілкування):

– **clever / pfiffig** – кмітливий, хитрувато-спритний (розмовне):

Отже, найточніший відповідник лексеми *голінний* – *pfiffig* або *gewandt* (кмітливий, меткий).

– *Лепова* (у романі про сорочку). Слово «**лепова**» (діалектне, народне; тобто *брудна, заляпана, нечиста*) німецькою мовою перекладаємо як **verdreckt** (розмовно-побутовий варіант).

– *Навпак* (навіть чи) – *umgekehrt*.

– *Оханутися*. Слово «**оханутися (схаменутися)**» українською означає «зрозуміти, прийти до тями, взяти себе в руки». Німецькою його можна передати розмовною лексемою **aufwachen**.

– *Розбовтки*. Слово «розбовтки» (у значенні *тухлі яйця*) німецькою найпростіше передати як «*faule Eier*» (буквально: *гнилі/тухлі яйця*).

– *Удогонь*. Слово «удогонь» (у значенні «навздогін») німецькою звучатиме по-різному:

– **nachrufen** – гукнути услід, говорити комусь після того, як він пішов.

– **hinterherrufen** – кликати навздогін (власне літературний варіант).

– **nachlaufen** – йти навздогін, наздоганяти.

У зв'язку з контекстом – романом Феодосія Рогового *удогонь* має німецькомовний відповідник **nachrufen**.

Пропонуємо переклад уривку з роману, у якому домінують елементи розмовно-побутового стилю:

«Стежка перед Протасієм сподівано кінчилася. Круто зігнувшись, вона видимо вповзала в болото. Брьохалася там по купині та пеньках очерету і аж на тому боці з'являлася знову» [3, с. 74] – *«Der Pfad endete unerwartet vor Protasij. Steil gekrümmt, schien er in den Sumpf hinabzukriechen. Dort strampelte er über Buckel und Schilfstämme — und auf der anderen Seite tauchte er wieder auf»*.

Отже, доходимо висновку: переклад розмовно-побутової лексики з роману «Свято останнього млива» Феодосія Рогового – справа нелегка, але потрібна, адже в німецькомовний простір через переклад увійде Україна з її автентичністю, з неперевершеним національним митцем Феодосієм Роговим.

Список використаних джерел

1. Григор'єв В. Учительська династія Рогових в історії українського письменства. Біографічний досвід учительських династій: зв'язок поколінь : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 березня 2015 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. Ч. 2. Полтава, 2015. С. 34–49.
2. Малахута М. Над сивим болем. URL: mspu.org.ua/pulicistika/4657-nad-sivim-bolem.html
3. Роговий Ф. Свято останнього млива : Роман. Київ : Радянський письменник, 1982. 359 с.